

POSAG (231) *sb m*

o jasne; -sąg; w pozostałych formach -sag- (105), -sąg- (28); -sąg- *RejZwierz*, *GórnDworz*, *SkarJedn* (2), *KochDz*, *ReszHoz* (3), *GórnRozm*; -sag- : -sąg- *BielKron* (7:5), *Mącz* (4:1), *RejZwierz* (1:3), *ReszList* (1:1), *SarnStat* (48:9).

sg N posąg (34). ◇ G posagu (73). ◇ D posagowi (3). ◇ A posąg (46). ◇ I posagiem (11); -em (6), -(e)m (5). ◇ L posagu (24). ◇ pl N posagi (9). ◇ G posagów (5); -ów (2), -(o)w (3). ◇ D posag(o)m (2). ◇ A posagi (17). ◇ I posagi *BielKron* (2), posagami (1) *ReszHoz*. ◇ L posagach *SarnStat* (3), posag(o)ch (1) *BielRozm*.

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

*Majątek wnoszony przez żonę mężowi w związku z zawarciem małżeństwa; dos BartBydg, Mącz, Modrz, Calag, Calep, JanStat, Cn; dotalitium Mymer¹, BartBydg, Calag, JanStat; marita pecunia Mącz (231) : slachetny jan skarbek postąpił syedm kop possagu opatrznemv janowy opale sznadarzyna ZapWar 1526 nr 2336, 1512 nr 2129, 1524 nr 2297, 1532 nr 2435, 2480, 1550 nr 2655; ZapMaz II Ł 1/61; Mymer¹ 37v; BartBydg 44b, 45 [2 r.]; Ieftliże też sie ożeniłz, wieczna pracza tobie zawłze nałtanie, narzekanie, fukanie, połagu na oczy wymiatanie, niewiara żony *BielŻyw* 50, 116; *ComCrac* 21; po śmierci oycowłkiey brácia niewinny połagu popráwować *UstPraw* B3v, B2v, B3v [2 r.]; *RejZwierz* 45v [2 r.]; *BielKron* 204, 304, 413v; *Parapherna* [...] Wypráwá/ to yełt łzáty/ klenoty/ y ynłze domowe łprzety które przidáyą połagowi. *Mącz* 277a, 95a [2 r.], 210a, 236a, 330c; *BielSat* D4 [2 r.]; *RejZwierz* 32; *SkarŻyw* 143 [2 r.]; tężze Bartołz powinięń ieft posagu dopłacić siełtrze swoiey *ZapKościer* 1579/3v, 1581/23 [2 r.], 1587/70v; *KochTr* 22; *ReszHoz* 128; *BielSjem* 23 [2 r.]; *BielRozm* 30 [2 r.]; *GórnRozm* L3; *Calep* 341b; Połagów niektóre ołoby po białyhgłowách niepłodnych práwem dochodłży *SarnStat* 936, 510, 588, 590 [2 r.], 631, 632 (21); pánnie od oycá iey przyniołł Kilká tyśięcy złotyeh ná połag *CiekPotr* 59, 2 [2 r.], 39, 52, 54, 57 (10); *ZbyłPrzyg* B4; [połag to ieft ktory białagłowá/ álbo rodzicy iey mężowi/ dla brzemieniá Małżeńłkiego dáią/ áby był przy Mężu poki małżeńłtwo trwa *SzczerbSpecSax* 457 (*Linde*); Połag názywáią máiętność/ ktorákolwiek żoná do mężá przynośi/ álbo co mężowi zá żoná dáią/ dla znółzenia przypadłych brzemięń w małżeńłtwie *GroicArt* 37v (*Linde*)].*

posag czyj [w tym: G *sb i pron* (3), *pron poss* (1), *ai poss* (1)] (5): yakom ya [...] svemy pyenyadzmy kupyl dworakowską posagiem zony swey *ZapWar* 1532 nr 2435; Druga vbołłza żoná niewinna łwym połagiem nágrádzáć tego co piérwłza przyniołłá *SarnStat* 1271, 632, 1271; *SkarKaz* 705b.

W połączeniach szeregowych (4): połag/ vrodá/ zacność/ obyczáie/ Závždy to włzytko łtoi/ bez cnoty/ zá iáie. *RejZwierz* 45; Nie żáluię tego žem łye ożenił/ przeto/ iż mi dał Pan Bóg Zónę/ Rodem/ Vrodá/ Połagiem/ y cnotą Zácną *OrzQuin* Y3v; gdy mąż vmrze/ żoná dar y połag/ y włzyłtkie párafárnália [ma mieć] *SarnStat* 640; A kiedyby między mężem á żoną tákowé sie męžobóyłtwo słtáło/tedy włzytki dárowizny/ wianá/ połag/ łpadki/ zapily [...] máią przypáždź ná dźieci *SarnStat* 1172.

Zwroty: »da(wa)ć posag, w posagu, z posagiem; posagiem darować« [szyk zmienny] (14:1:1;1): *GliczKsiąż* Q; *UstPraw* B3v; Sthefan łyn Kolomanow poiął zá małżonkę corę krolá Polłkiego Iudyte imieniem y dał mu Krol Polłki w połagu Spilką ziemię *BielKron* 351v, 353; Pániełtwo nie włzytko

twé/ iefli niewiélz tego/ Lecz máią y rodzíce poczęści do niego. Iedná część iest oycowfka: drugá mátká łobie Przywłaicza: trzecia/ tylko iest lámá przy tobie. Ze dwiemá tedy wálczyć/ nie ku rozumowi/ Którzy z połágiem dáli łwe práwá łynowi. *KochEpitCat* 111; Papież ná kázdy rok/ łto i dwudziestu pánién wyposaža/ ták teź y inłzy *privati*/ bądź iáwnie, bądź łkrycie/ dziełięć/ dwádzięściá y trzydzięści pánién vbogich pošagámi z łwey włáfney łkryzinki dáruiá *ReszHoz* 129, 128; ludzie [...] iáłmuźny nie máłe łkładáia/ z ktorych pániénkom vbogim zá mąż idącym pošagi dawáia *ReszList* 164; w rok po łzćiu zá mąż/ dáć im pošag máia *[bracia siostróm]* *SarnStat* 591, 534, 637; Záprawdę wielki to włtyd y niełpráwiedliwość Będzie, iefli dzieweczce pošagu nie dádzá. *CiekPotr* 46, 12, 57 [2 r.] 58, 83.

»iść za mąż bez posagu« (1): To pewna, żeby to bydź z vcziwym nie mogło, Abym iey dopuścił iść zá mąż bez pošagu *CiekPotr* 57.

»z posagiem za mąż (wy)dać« (2): Likurgus [...] Dziewki nie z pošagi zá mąż kazał dáwać ále z cnotámi. *BielKron* 272v; *ReszList* 176.

»mieć posag, na posag; posag mająca« *[szyk zmienny]* (3;1;1): LIgurgus miedzy práwy ták dołóżył tego/ Aby pánná nie miáła pošagu żadnego. *RejZwierz* 40v; A gdyź złotá áni łrebrá Litwá niemiáła ná pošag *[księżniczki Anny]*/ miáłto tego więźnie włzytki co ich w Polłzce nábráli/ wypuściłi. *BielKron* 371; *Calep* 528b; Náđ to Sátut [!] o Pozwięch Sárościnych [!] ná łkargę chcemy rozumieć o Pániach Pošag máiających *[dominabus dotalicionatis JanPrzyw 44]* *SarnStat* 943; *CiekPotr* 12.

»(na)znaczyć, postanowić posag; posag naznaczony; naznaczenie posagu« *[szyk zmienny]* (9;1;1;1): iáko óćiec pierwłzey *[dziewce]* pošag poštánowi/ ták teź bráćia po drugich winni dáć *UstPraw* B3v, B3v [2 r.]; *[dzieweczkom]* pošag teź ołobnie náznáczony bywa od tych poboźnych ludzi/ ktorzy pieczá o nich máia. *ReszHoz* 129; *SarnStat* 510, 590 [3 r.], 635 [4 r.].

»posagiem opatrzeć, opatrzona« = *dotatus Calep* (1:1): Dźieweczki teź vbogie/ máia być pošagiem iákimkolwiek opátrzone *[Puellae tenues dotandae]*/ y zá mąż wydawáne *ModrzBaz* [38]; *Calep* 341b.

»posag (u)tracić« *[szyk zmienny]* (4): Pánnę kto gwałtownie włápi, niech będzie bezecny: á która iest włápiona ná to zezwaláia, niech pošag tráći *[Dotem perdat JanStat 593]* *SarnStat* 642, 636, 639, 1271.

»posag wnieść« (1): *Deferre dotem viro dicitur uxor*, Pošag w dóm wnieść. *Mącz* 123a.

»posag wrocić; wrocenie posagu« *[szyk zmienny]* (2;2): Iedno mi chćiey pošag wrocić: Gdym ci ták bárdzo niemiála/ Nie będęć więcey wádzila. *BierEz* B4v; *UstPraw* B2v; *SarnStat* 634, 1266.

»na posag wydać, wydany« (1:1): O Páwle Trzecim Papiežu powiádaia/ że [...] náłázłto łię więcey niż óśmdzięfiát tyłięcy złotych/ ktore ná pošagi vbogich dźiewczek/ y ná inłze potrzebne ludzie wydáne były. *ReszHoz* 133; *CiekPotr* 22.

»bez, krom posagu wyda(wa)ć« *[szyk zmienny]* (3;1): Siła yuź dźis naydzye tákowych rodzicow/ ktorzy corki łwe krom pošagu wydáya *GliczKsiąź* Q; Mieyże więc pošag domá pogotowiu, iefli Niechcełz żeby ia wydał brát iey bez pošagu *CiekPotr* 57, 45, 46.

»zapisać, zapisany w posagu; posag (nie)zapisany(y); zapisanie posagu« *[szyk zmienny]* (1;3;12;1): Pošag niezápifány/ iest niczemny. *UstPraw* B2v; dwa tyłiáćá grzywien Práłkich grołzy w pošagu zápifál *BielKron* 374v, 362v; *Calep* 77a; chcąc łkázic zwyczaj nie żeby pošpolity/ ále w pewnych

Ziemiach zachowały/ o Połágach białychgłów nie zápiřánych [...] [*pro dotibus foeminarum non inscriptis JanStat 569*] uřtawiamy *SarnStat 936* [*idem*] 632, 591, 632 [2 r.], 636, 637, 778 (13).

»zapłacić posag; (za)płacenie posagu« = *solutio dotis JanStat* [szyk zmienny] (1;4): *ZapWar 1531 nr 2425*; po śmierci takowey wdowy krewni téy białeygłowy vmárley w wdowim řtanie/ prořili o záplacenié pořágu *SarnStat 633*; blizřly ábo práwo od nich máiący nábytyé/ pořag zápláciwfzy řiořtrom ábo ich potomkom/ mogą ono imienié wykupić ze wřelákiego zápiřu *SarnStat 1168, 633* [3 r.].

»posag (za)wziąć, brać; wziąć w posag; w posagu wzięć« [szyk zmienny] (6:4;1;1): brath moy nyebosczyk pyotr wzyal wpossak na to to vyano dwu nasczye kop possagu *ZapWar 1541 nr 2603, 1541 nr 2603*; [*Turcy*] po řonách nie biorą řadnych pořágow *BielKron 261*; Dali mu teř zá řonę Márią/ [...] po ktorey wziął wielki pořag *BielKron 347, 385v*; Praedia dotalia, Ymienie w pořágu wzięto *Mącz 95a; BielSat D4; StryjKron 552; KochDz 107; BielRozm 30; SarnStat 1266; CiekPotr 52*.

Wyrażenia: »oprawa posagu« (1): A ieřliby ten/ który przedawa/ miał řonę któręý oprává pořágu řciągáľaby řie ná takowé dobrá przedáyne: tedy bęďcie pořtáwioná przez męřá v Akt *SarnStat 1251*.

»pieniądze na posag« (3): řeby mi był miał powierzyć tak wiela Pieniędzy, ktore przez mię pořłal córce řwoiey Ná pořag. *CiekPotr 73, 85* [2 r.].

»wielki posag« [szyk 7:2] (9): wziął Boleřlaw zá małřonkę [...] corę Cefarřką Kryřtynę z wielkimi pořági *BielKron 352, 347; GórnDworz Ii7v; BielSat D4, I4; BielSjem 13*; więcey niř zá cřterykroć řto tyřięcy/ nád pořági wielkie corkom/ y nád dźiedzictwo od przodkow przy nim zořtáľe/ imienia řynom przykupiľ. *GostGospSieb +3*; Tám niewinna mácochá/ dźiatek piérwřęý řony řiřót nęďzných pořeřtręga wczářu [...] Ani z wielkim pořágiem męřá řřáďzi [...] páni. *KochPieř 1; BielRozm 30*.

Szeregi: »dar (a. datek) i (albo) posag« [szyk 2:1] (3): Vřtáwiamy/ iř gdy mąř vmrže/ řoná przy datku y przy pořágu [*donationem et dotem JanStat 575*] [...] ma zořtáć *SarnStat* [630], 635, 639. [*Ponadto w pořłczeniu szeregowym 1 r.*]

»dziedzictwo i posag« (1): Zořtánie řierotá pánná: powinni y opiekunowie pořowicę ábo cřęć niemáľá iey dźiedzictwá y pořágu odeymuią *SkarKazSej 705b*.

»posag i (abo) oprawa« = *dos et dotalitiu JanStat* [szyk 5:1] (6): *ComCrac 21*; Zbiezeniém y wyřępkki męřowými, pořag y oprává řeniná nie bywa zgwałcona áni náruřzona. *SarnStat 632, 629, 633, 639, 640*.

»posag i przywianek« = *dos et dotalitiu JanStat* (3): vřtáwiamy nápotym/ áby řoná gdy mąř vmrže/ tylko pořag y przywianek [*donationem et dotem JanStat 575*] miałá *SarnStat 640, 634, 640*.

»posag, (i, albo) wiano« [szyk 3:2] (5): Wefzczną řye wielkie řporki w řpřáwách rzeçy małřeńřkich/ iáko o pořági áľbo wiáná/ y dawne wľáľnořci *LeovPrzep E2; Calag 365a; Calep 341b; SarnStat 629 řp, 1254*. [*Ponadto w pořłczeniu szeregowym 1 r.*]

»posag i wyprawa« (4): marczyn vgednal szyą řz slachetnym mychalem řrokyth [!] opossak y o wyprawa. *ZapWar b.r. nr 2117*; yakom ya zaplaczil wsisthek pořag hy wyprává řliachathnemu yanovy *ZapWar 1531 nr 2425, b.r. nr 2117* [2 r.].

Wyrażenia przyimkowe: »bez, krom posagu« (13:1): Spuřcę com wziął/ á w cnotę wľáľną řye ogárne/ Y vczřiwęý chudoby bez pořágu pořágnę. *KochPieř 11; CiekPotr 45*.

~ *Wyrażenia*: »dziewka, panna bez posagu« (2:1): *BielŻyw* 27; krol [...] poiął żonę dzyewkę [...] bez połágu *BielKron* 61v; *Indotata virgo*, Pánná bez połágu. *Mącz* 95b.

»żona bez posagu« = *indotata Cn* [*szyk 3:1*] (4): A fnađz lepyeći żonę bez połágu poyąc yáko był *Ligurgus* v *Lácedemonow* vřtáwił *GliczKsiąż* Q, Q; *Uxor sine dote veniet*, Dořtánieć fie żoná bez połágu. *Mącz* 95a; *CiekPotr* 26. *Cf* »iść za mąż bez posagu«, »bez posagu wydawać«. ~

»w posagu« (8): *Corkę* [...] iednemu ktoremukolwiek z *Synow Cázmierzowych* zá żonę podawał/ á w połágu *Grecią* y *Constantinopole* obiecował *StryjKron* 652; *CiekPotr* 52. *Cf* »dawać w posagu«, »w posagu wzięć«, »zapisać w posagu«.

Przen (16) : *OpecŻyw* 3v; *Wiára/ Nádzieiá á Láfká* siłne połagi máiá *RejZwierc* Bbb3, 127v [2 r.].

a) *O cnotach panińskich* (8) : czo zapołag nawięřczy biały głowy [...] czyřtość á řrom *BielŻyw* 37; *GliczKsiąż* Q, Q2; *gdzye iest řwięta cnotá/ Tám nie trzebá ni pereł/ ni řadnego złotá. To iest pánieńfki połag* *RejZwierc* 40v; *Virgo satis dotata est, si pudica est, Panná vczýywa a dobrze wychowána/ nie máły połag zá řobá ma. Mącz* 95b; *RejZwierc* 215v; *Gieźłeczkoć tylko dáłá/ á lichą tkaneczkę: Oćiec źemie bryłeczkę W głowki włóżył: nieřtetyřz/ y połag/ y oná W iedney skrzynce zámknioná. KochTr* 8; *KochPieř* 1.

b) *O wierze chrzeřcijańskej, nauce Chrystusa* (4) : A tak iedná iest řtolicá/ ktora iest pierwřza wpołagu/ na ktorey pierwřzy řiedział *Piotr/ ponim Linus/ Clemens/ Anáćletus. etc. SkarJedn* 111, 396.

Zwrot: »wziąć w posagu, za posag« [*szyk zmienny*] (1:1): *Oblubieńcá Chryřtuřowa* (to iest kořcioł Boży) wřzytko trzyma to co zá połag od řwego męźá wzięłá. *SkarJedn* 27, 27.

Synonimy: *oprawa, wiano*.